

Ion Muscalu

Osândă și izbândă

(viața voievodului martir „Io Miron Barnovschi Moghilă Voievod”,
domnitor al Moldovei, 1626-1629 și 1633)

Coperta 1: Voievodul Miron Barnovschi - tablou din
Biserica Barnovschi - Iași, cu hramurile
„Adormirea Maicii Domnului” și „Sfinții Părinți Ioachim și Ana”

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUSCALU, ION

**Osândă și izbândă: (viața voievodului martir „Io
Miron Barnovschi Moghilă Voievod” domnitor al Moldovei,
1626-1629 și 1633) / Ion Muscalu; pref. de Constantin Parascan. –**
Iași: Doxologia, 2016

ISBN 978-606-666-528-5

I. Parascan, Constantin (pref.)

821.135.1-311.6

© pentru prezenta ediție, Editura Doxologia, 2016
ISBN 978-606-666-528-5

Ion Muscalu

Osândă și izbândă

(viața voievodului martir „Io Miron Barnovschi Moghilă Voievod”,
domnitor al Moldovei, 1626-1629 și 1633)

– roman istoric –

Prefață de Constantin Parascan

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2016

Motto:

*Martirii nu mor niciodată.
Ei se înalță deasupra celor
care îi prigonesc și îi osândesc.*

I. Muscalu

RECUPERAREA ISTORIEI PRIN LITERATURĂ

Au existat în istoria neamului românesc voievozi de țară care și-au înscris numele definitiv între ctitorii și martirii acestui pământ și care pot constitui modele de jertfă, cuviință, echilibru pentru generațiile care vin din urmă. Istoricii cercetează arhivele cu documente, uneori cutremurătoare, privind faptele, îndurările, *osânde*le și *izbânde*le acestora. Salvarea de la uitare poate fi făcută o dată de către cercetători: metodic, științific, argumentat; dar mai există o cale de a reînvia, de a recrea, de a *recupera*, de a reda lumii de azi măsura învățaturii învățăturilor: *calea regală a literaturii*, care, în acest caz, nu mai e o minciună frumoasă, cum s-a spus, ci o posibilitate de a „deschide” porțile unui tărâm fascinant spre pomenire și aducere aminte, spre zidirea în suflet a statuilor acestor eroi altfel uitați pentru marele public.

Într-o vreme în care valorile autentice se tot retrag din istorie într-un cufăr tainic spre a fi de pildă veacurilor ce vor veni, iar în fruntea frunții se lăfăie o neplăcută bombardare cu „muști de-o zi”, cu efemeride din care eternitatea nu va reține nimic de reținut, sunt trimiși în lume făptuitori de cele vrednice a fi hrană spiritului nostru vlăguit și spurcat de nimicnicia faptelor de acum. Și-acești trudnici și binecuvântați frați ai noștri, din ce în ce mai puțini și ei, trăiesc și vi-sează și redau prezentului și viitorului figuri legendare, viteji și sfinți ai neamului nostru românesc, virtute și salvare de uitarea uitării.

Ion Muscalu e un asemenea Om. Dăruit de Dumnezeu cu harul de a reinventa, pe marginile adevărului istoric, ale documentelor mărturisitoare din vreme. De a fi dobândit taina „citirii” în semne tăiate în ziduri și poteci, în păduri și văi, în odoare și veșminte medievale, în respirația specială a acestora.

Astfel, trec într-un alai impresionant prin fața noastră „povești” seducătoare despre *viața misterioasă a voievodului Miron Barnovschi și a zidirilor Măriei-Sale*, în scurta dar „bogata” domnie a sa în Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

Am citit cu o bucurie rară acest roman și-am fost „prins” în mierea și fierea scenelor și personajelor care alcătuiesc o arhitectură subtilă, un discurs narativ sprinten, și care naște trăiri și vibrații, rodul talentului acestui romancier român. De aceea îl și recomand cititorului de azi și de mâine, convins fiind că va regăsi lumea de azi, că va trăi bucurii înălțătoare.

Osânda, dar și bucuria de a făptui o asemenea carte, e ofranda, *izbânda* pe care scriitorul Ion Muscalu o „zidește” la temelia celor ctitorite de voievodul „reînviat”.

Romanul dedicat martirului voievod Miron Barnovschi, tocmit cu inspirație și talent scriitoricesc, știute și din celelalte cărți, de către Ion Muscalu, e încă o probă că ne aflăm în fața unui creator-recuperator al celor vrednice a nu fi date uitării.

Drumul însă de la document, mărturii din arhive, tratate, din tainicele clopotnițe și beciuri ale mănăstirilor și bisericilor ctitorite de voievodul evocat, e lung și complicat. Creuzetul în care se adună toate acestea, se prelucrează, se plămădesc și nasc apoi o altă lume, cu aceleași esențe dar cu vibrație nouă, se află în puterea autorului deplin stăpân și pe mijloacele românești, de creare de personaje vii, de o înlănțuire seducătoare a faptelor istoriei, cărora le află semnificații,

Într-un stil dialogic atât de alert și iubit de cititorul de aici, de aiurea și de oricând.

Ion Muscalu și-a ocupat un loc al său, ce-i era predestinat, poate, de dinainte de a se naște. Poate că ecourile istoriei neamului, vibrând și fiindu-i aproape și prin naștere și petrecere a celor dintâi ani (în apropierea cetății de scaun a Hârlăului), apoi viețuirea mai multă vreme într-o altă vatră de mărturie, din vecinătatea ciudatelor zidiri ale lui Duma Negru, de lângă Scânteia de azi, aflată între Moldova de Jos și Cetatea Iașilor, unde și-a „așezat tabără statornică” acum, și scoaterea la lumină a unor vestigii impresionante, lămuritoare, precum și cunoașterea pas cu pas a faptelor petrecute în veacuri, au topit în acest om o asemenea pasiune demnă de toată lauda noastră și a urmașilor urmașilor noștri în „veacul vecilor”.

Constantin Parascan

CAPITOLUL I

Despre o cetate veche și un târg moldovenesc de altădată, ce au fost hărăzite, sub două domnii, să fie capitala Țării Moldovei.

Oppidum Bachlo (orașul de pe Bahlui) sau *Bahloviae*, după cum este cunoscut din cele timpuri Hârlăul, târgul moldovenesc de altă dată, este așezat sub poalele străvechilor păduri de fag și stejar din Țara de Sus a Moldovei, pe „Drumul tătarăsc”, ce ține tot umbra codrilor, prin Dorohoi, Botoșani, Flămânzi, Frumușica și Deleni, până deasupra târgului, apoi coborând pe apa Bahluiului la vale, spre Târgu Frumos și vechea Cetate de Scaun de la Iași, iar de acolo, în jos, până hăt departe, spre Marea cea Mare.

Hârlăul a fost mai întâi „curtea mamei noastre” a Margaretei-Mușata, numită astfel, pe la 1385, de voievodul Petru Mușat, unde Bogdan Vodă a durat curți domnești trairnice, de piatră, lățite de Alexandru cel Bun, sporite în frumusețe de Ștefan cel Mare și Sfânt, și ținute la mare cinste și fală de *urmașii urmașilor* Măriei-Sale.

În vremea măritului voievod, *curtea domnească* de la Hârlău ajunge cu mult mai mare decât *curtea domnească* de la Suceava, zidită din temelii de meșteri venețieni după cele mai arătoase castele ale Apusului, înzestrată cu podoabe scumpe, mătăsurii și țesături înflorate de brocard și alte bogății, dobândite de la neguțătorii leoveni, genovezi, brașoveni ori bistrițeni, aduse cu cheltuială multă din depărtate ținuturi.

Un zid gros și înalt de piatră, cu drum de strajă sus, sub metereze, și cu turnuri de veghe pe cele patru colțuri, împrejmuește întreg cuprinsul ogrăzii, de pe malul apei și până spre medianul târgului, ocrotind în mijlocul pajiștii o biserică înaltă, neînchipuit de frumoasă, urzită din piatră cioplită și învârstată cu cărămidă roșie, cu două rânduri de ocnițe și discuri smălțuite înșirate pe sub streșinile largi de draniță.

Turnul înalt și subțire de deasupra sfântului locaș, ca un vârf de lance, cu crucea de aur scânteind sus, în soare, zvâcnește spre albastrul cerului ca un strigăt ascuțit de cocor.

Biserica poartă hramul „Sfântului Mare Mucenic Gheorghe Purtătorul de Biruință”, ocrotitorul Țării și a fost printre primele așezăminte, din salba de aur a celor patruzeci și șapte de biserici, cu care slăvitul voievod a înfrumusețat pentru vecie pământul Moldovei.

Aici, în cetatea Hârlăului, s-au ținut, din porunca Măriei-Sale, ospetele și a avut loc ridicarea în vrednicie a vitejilor dovediți în bătăliile cu turcii de la Podu Înalt și de la Războieni, ori cu leșii din Codrii Cozminului.

Pacea din cumpăna celui veac, cu Ioan Albert, craiul Poloniei, tot în aceste frumoase și bogate curți a fost tocmită, unde Măria-Sa trăgea adesea, din binecuvântate pricini.

Petru Rareș-Măjarul, rodul dragostei cu Maria Răreșoia, ajuns mai târziu domn în scaunul părintelui său, a durat în târgul de baștină biserică trainică de piatră, cu hramul Sf. Dumitru, grijind cu stăruință și *zugrăvind de subțire* ctitoriile voievodului Ștefan cel Bun și Bătrân, de la Voroneț și până la Dobrovăț, nelăsând mai prejos nici sfânta mănăstire Probota, de dincolo, de peste Siret.

La mai bine de o sută de ani, după domnia lui Petru Rareș, un alt Petru, Stolnicul, se va proclama domn al Moldovei, în vechea cetate de scaun din Hârlău, sub numele de Alexandru Lăpușneanu.

Multe și felurite sunt faptele petrecute de-a lungul vremurilor în *Civitas Bahloviae*, de la descăpățânarea Arbureștilor și Găneștilor, din timpul lui Ștefăniță-Vodă și până la sfârșitul tragic al domniei lui Alexandru Movilă și al mamei sale, frumoasa Elisafta Movilă, care striga disperată în *carul umilinței*, robită de turci: „Boieri, boieri, rușinatu-m-au păgânul!”.

Târgul de pe malul Bahluiului, cu ape limpezi, săgetate de păstrăvi pestriți și lipani argintii, străjuit de o parte și de alta de dealuri domoale, pline de vii și de pomet, este ocrotit de la miazăzi și spre răsărit de iazuri mari și întinse, pline de pește, legate unele de altele ca un *gherdan* de argint, ținând de la Gurguieta, Urechea, Strâmbu, Contâș și Valea Mare, în jos, până în matca Jijiei, alcătuind un stăvilar greu de trecut pentru hoardele păgâne.

Cetățile dacice de pământ din coasta Delenilor, de la Gradiște (Grădiște), Zlodica, Cătălina, Buhalnița, Dealu Vodă și Basaraba, ce dau ocol de cealaltă parte Hârlăului, dovedesc fără putință de tăgadă că așezarea a fost locuită din cele mai îndepărtate timpuri, fiind prețuită pentru frumusețea locurilor și poziția ei strategică, lesne de apărat.

Din poarta de miazăzi a cetății, drumul cotește strâns la dreapta, trece Bahluiul prin vad și suie pieptiș Coasta Vintilei, ținând tot cumpăna apei la deal, urmând un drum vechi de pământ, tănuit de copaci bătrâni ce își înfrățesc crengile deasupra, tăind de-a curmezișul făgetul pe la Podu de Lut, și ieșind, după o poștă de cale, de partea cealaltă a codrilor, pe valea Siretului, la șleahul mare al Sucevei, la „drumul crăiesc” sau „împărătesc”, bătătorit de-a lungul vremii de harabalele neguțătorilor lioveni ori chieveni.

Poteci înguste și puțin umblate, cunoscute doar călărășilor și oamenilor Măriei-Sale, străbat nesfârșitele și întunecoasele păduri spre Heci și Lespezi, spre Probata și vechea mănăstire „Sfântul Nicolae” din Poiană, spre Fălticeni și Suceava, ori pe unde îi purtau, în taină și mare grabă, poruncile domniei.

Drumul mare, spre Iași, își înfrățește calea cu apa Bahluiului, șerpuiind când pe un mal, când pe celălalt, străbătând satele Bădeni și mai la vale Ceplenița, cu conacul vornicului Grigore Ureche, lăsând la Hodura, în stânga, pe o culme de deal, să se arate o sprânceană de pădure a Dumbrăvii Roșii, sădită de prizonierii de război din vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt.

În dreapta, sub poalele Dealului Vodă, pe șesul Camniței de la Scobinți, din ocolul târgului Hârlău, s-au petrecut în cele timpuri fapte de arme ce se cuvin a fi pomenite.

Radu Mihnea, pornit din Muntenia, în vara anului de la Hristos 1616, cu putere turcească, să dobândească de la nevârstnicul Alexandru Movilă domnia Moldovei, a ajuns din urmă oastea fugarului, având loc la Cotnari o bătălie cumplită între turcii lui Schender Pașa și polonii aflați sub cârmuirea căpitanului Simion Corecki, generele Doamnei Elisaftea Moghilă, refugiată, de teama vrăjmașilor, cu întreața curte, în cetatea Hârlăului.

Bătălia a fost cumplită, șleahticii făcând minuni de vitejie și pricinuind turcilor pierderi de șase mii de oameni, cu de zece ori mai mult decât pierduseră leșii în luptă. Pan Simion Corecki însă a fost grav rănit de două săgeți, în pulpă și în spate, fiind purtat pe targă până în cetate, spre disperarea domniței Margareta, a tinerei sale soții și a mării cneaghine a Moldovei, care își vedea soarta familiei și a domniei în mare primejdie.

Uimit de faptele vitejești ale vestitului nobil polonez, Schender Pașa a trimis vorbă în cetate că este cel mai mare viteaz din câți a văzut el vreodată, poftindu-l să lupte corp la corp cu unul dintre supușii săi, iar cine va învinge, de partea oștirii lui va fi izbânda bătăliei.

Fire aprigă de războinic, căpitanul leșesc s-a ridicat din pat gata să-i urmeze îndemnul, dar cei din apropiere s-au împotrivit,

știindu-l cât de rău este vătămat. Era o ispită hicleană, sortită dintru-început pierzării.

Atunci, vărul lui Simion Corecki, Mihail Tyszkiewicz, îl rugă pe Alexandru-Vodă să-i facă lui cinstea de a lupta cu vrăjmașul.

A doua zi, în zori, pe șesul Camniței, din jos de Podu lui Contăș, pe malul Bahluiului, nu departe de *robatca* (bariera) târgului, cele două oștiri stăteau rânduite față în față, moldovenii și polonii, în dreapta, dinspre Dealu Vodă, iar turcii, muntenii și o samă de tătari, în stânga șleahului mare, pe coasta Dealului Bisericii din Bădeni.

La răsăritul soarelui, după ce s-au închinat fiecare în legea lui, cei doi viteji au ieșit din rândurile oștirilor legate cu jurământ să nu se amestece în lupta dintre ei.

Turcul, crunt și fioros, cu mustața pleoștită, trasă pe oală, cu mânecile suflecate, peste coate, a încălecat fălos pe un bidiviu focos, cu șaua și căpăstrul calului bătute în bumbi lucitori de alamă, cu scările aurite, potrivindu-și la îndemână iataganul, sulita și un arc cu tolba de săgeți.

Tyszkiewicz a încălecat sprinten în șa, având asupra sa o sâneacă și un arc cu opt săgeți.

La un semn, vrăjmașii s-au năpustit furioși unul asupra altului, luptându-se cu înverșunare. Săgețile li s-au isprăvit curând, iar leahul l-a doborât pe turc din șa cu o lovitură grea de sâneacă. A smucit frâul și a întors calul în loc asupra păgânului, care nu a mai apucat să tragă iataganul de la brâu. Principele Tyszkiewicz a sărit iute din șa, i-a luat capul dintr-o zvâcnitură de spadă, l-a înfipt într-o sulită și l-a dus în tabăra polonă, drept semn de izbândă, spre marea bucurie a celor adăpostiți în cetate. Dar încă tânăra și frumoasă, Elisafta Doamna, văduva fostului voievod Ieremia Moghilă, s-a arătat neîncrezătoare în vorbele beiului Schender Pașa, fapt ce se va dovedi câteva zile mai târziu lângă târgul Botoșani, deasupra iazului de la Dracșani.

*

De la cetatea Hârlăului și până la Cotnari, calea nu-i mai mare de o verstă rusească, și duce de-a dreptul, nici nu se putea altfel, ținând tot poala de pădure, pe sub schitul lui Zagavei, prin Fetești (Fedești, a lui Fedea) și Scobinți (a lui Skobie) sate domnești de coloniști creștini, podoleni, ruși ori galițeni, aduși de căpitanii Măriei-Sale, din depărtate ținuturi leșești, spre a fi de folos curților domnești și slujbelor domniei, dobândind de la voievodul Moldovei felurite înlesniri, tocmind siliști și slobozii, și alcătuind așezări de oameni gospodari, pricepuți în a zăgăzui apele, a lucra viile, a drege și înălța zidurile cetății, ori a săpa și bolti beciurile mari și adânci din piatră cioplită.

La schitul de călugări din pădurea Zagaviei, de peste Bahlui, de deasupra cetății, s-a sălășluit la sfârșit de veac, după răpirea de către austrieci a nordului Bucovinei, cel de pe urmă episcop al Hotinului, Amfilohie Hotiniul, arhieru mult sporit în credință, în învățătură și înțelepciune, cunoscător al multor graiuri omenesti, creștine, papistașe și păgâne, pelerin în Muntele Athos și la alte locuri sfinte, izvoditor de cărți și tălmăciri din limbi străine, un suflet ales, înzestrat cu harul divin al povățuirii și luminării credincioșilor Ortodoxiei.

De sub Zvarici, *drumul de olac* se abate la vale, pe la Balta Stârcioaei, peste apa Buhalniței și de acolo, întins, prin Zlodica, la deal, pe sub Țiclăii, lăsând în stânga biserica Sf. Parascheva a slăvitului mare voievod Ștefan și vechea zidire a papistașilor, ruinele înnegrite de vreme ale Academiei, de la 1563, a lui Despot-Vodă, strunind calul de popas dinaintea vestitelor beciuri domnești de la Cotnari (unde *cot* n-are!) adulmecând mireasma *grasei*, a *frâncușei*, ori a vinurilor parfumate de *busuioacă* și *fetească*.